

taget af sin granskning, kunde hendes ansigt virke lukket og en kende barskt. Men faldt talen paa emner og mennesker, der interesserede hende, gennemlystes det af aand og blev meget smukt, og det lune, hun gemte, kunde da glimte frem paa en højst charmerende — man tør næsten sige ungpigeagtig — maade. Til det sidste levede og aandede hun for den videnskab, hun nidkært og uselvvisk havde tjent fra sin ungdom. At besøge hende i de stille bogfyldte stuer paa Frederiksberg var som at besøge en historieforskningens præstinde.

I rækken af danske kvinder, som har ydet en indsats i videnskaberne, vil E. J. altid indtage en æresplads. Inden for dansk historieforskning hører hun til de ypperste.

C. O. Bøggild-Andersen.

12. Januar 1948 døde Peter Rochegune Munch (født 25. Juli 1870), tidligere Rigsdagsmand, Indenrigsminister, Forsvarsminister og Udenrigsminister, Hovedstifteren af og en af de ledende Mænd i »Det radikale Venstre«. Historisk Studium og en uafbrudt Sysselsættelse med Historie var Baggrunden for og indgik stadig i hans Livsgerning.

Allerede under Skolegang i Viborg Katedralskole stilede Munch mod aktiv politisk Virksomhed og vilde ved historisk Studium forberede sig dertil. Ud fra radikale politiske og sociale Idealer og Synspunkter kom han til at virke for vidtgaaende Ændringer i bestaaende Samfundsforhold, men lagde altid Vægt paa de historiske Forudsætninger og vilde ved grundig og kritisk Behandling af Kilder og Fremstillinger lære af, hvorledes baade Folkets brede Lag saavel som de førende Personligheder til enhver Tid havde tænkt og handlet. Da han efter Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag (1895) 1900 disputerede for den filosofiske Doktorgrad paa 1. Del af Bogen om »Købstadstyrelsen i Danmark fra Christian IV's Tid til Enevældens Ophør«, blev det Indledning til et Forfatterskab med Emner fra Europas og særlig Danmarks Historie i 18. og 19. Aarhundrede. Hans første Bog har bevaret sin Værdi, og dens let overskuelige, klare og nøjterne Form kom til at præge alt, hvad Munch senere skrev. Hans skarpe Intelligens, rolige Dømmekraft og uopslidelige Energi gav Forudsætninger for fortsat videnskabelig Forskning, men Politiken drog ham stærkest; i 1913, da han var Folketingsmand og allerede havde været Minister, afviste han, da Muligheden bød sig, Tanken om at blive Universitetslærer

i Historie, skønt han, efter min Mening, blandt alle jævnaldrende var bedst kvalificeret. Han opgav dog aldrig historisk Arbejde. Lige fra Studentertiden var han en højt skattet Historielærer, og som Led i den Reform, der i 1890'erne begyndte med Johan Ottosens Lærebog i Nordens Historie, skrev han et System af Lærebøger, der dels skulde afløse de ældre, som endnu var præget af det nationalliberale Historiesyn, dels indeholdt den Samfundskundskab, der ved Munchs Initiativ og Kendskab til Udviklingen i Frankrig bragte nyt Stof ind i dansk Skoleundervisning. Disse Bøger udkom i mange Oplag og har gennem lang Tid præget den højere Almenskoles Historieundervisning. Munch ansaa det for en vigtig Opgave, at Ungdommen paa Skolens forskellige Trin fik en redelig historisk Oplæring i Overensstemmelse med Videnskabens Resultater som Grundlag for Deltagelse i det politiske Liv. Dette var en af Aarsagerne til, at hans historiske Produktion i saa høj Grad blev Skrifter, der i let læselig, instruktiv Form var tilgængelige for vide Kredse. Han ansaa den kritiske Specialundersøgelse som en nødvendig Forudsætning for al Historieskrivning, men følte sig selv mest anlagt for efter Prøvelse af, hvad Specialforskere havde fremlagt, at give Oversigter med Sammenfatning af de væsentlige Begivenheder og Strømninger i Verdenshistorien. Han skrev i Samlingsværkerne »Folkenes Historie«, »Verdenskulturen« og »Det Nittende Aarhundrede« store Afsnit særlig om Vesteuropas Udvikling i 18. og 19. Aarhundrede. Mest værdifuldt er vel »Folkestyrets Vækst i det 19. Aarhundrede« (1924). Hertil kom Behandling af historiske Emner i talrige Foredrag, Dagblads- og Tidsskriftsartikler, altid sagligt og uden Tendens. Munch havde gaaet i Kr. Erslevs metodiske Skole, siden lærte han meget af moderne fransk Historieskrivning.

Hovedsagelig skrev Munch om Danmarks Historie fra Frederik VI's Dage frem til Samtiden. I 1904 kom en lille fængslende Skildring af »Det danske Folks politiske og nationale Gennembrud efter Julirevolutionen (1830—1848)« med Fremstilling af Forudsætningerne for den frie Forfatning. Munch tænkte ofte paa som en Slags Fortsættelse af Neergaards »Under Junigrundloven« at give en tilsvarende samlet Skildring af dansk Historie efter 1866. Var det sket, vilde han have lagt en helt anden Vægt paa den økonomiske og sociale Udvikling, end Neergaard havde gjort.

Munch afviste den Tanke, at den kritisk skolede Historiker ikke skulde kunne behandle den nyeste Tid og sin egen Samtids Forhold med tilsvarende Objektivitet som fjerne Tiders. Han stillede de strengeste Fordringer til sig selv om aldrig at glemme

det historiske Perspektiv og var paa Vagt for ikke at lade sig lede af forudfattede Meninger fremkaldt af Medleven i Dagens Problemer. Hans Selvbeherskelse og et køligt, men ingenlunde tørt Temperament prægede Forskning og Fremstilling. Jeg har gennem Aarene iagttaget hans Stræben efter kun at skrive, hvad kritisk Vurdering af Kildestoffet berettigede. I hans sidste Aars Arbejder med den Samtidshistorie, i hvilken han selv havde grebet saa stærkt ind, vejede han hvert Ord og udelod helst alt, der ikke var sikkert afhjemlet. Hans omhyggelige Kritik under Bearbejdelsen svarede til hans utrættelige Stræben efter at samle det rigest mulige Kildemateriale. Han havde meget udprægede Anskuelser, men det er en stor Misforstaaelse, naar man har villet fremstille ham som en stiv, upaavirkelig »Dogmatiker«, ogsaa i sin Historieskrivning; han var i høj Grad lydhør og tog Hensyn til andres Meddelelser og afvigende Synspunkter. Ogsaa i den Henseende var han en ægte Lærling af Kr. Erslev.

Munch var interesseret for i bedst mulig Form at faa tilvejebragt nye Kilder til 19. og 20. Aarhundredes Danmarkshistorie og beklagede, at danske Historikere i altfor høj Grad valgte Emner fra ældre Tider. Han medvirkede gerne ved Kildepublikationer og fik ved sin Indflydelse paa Bevillingsmyndighederne Lejlighed til at støtte saadanne. 1913—14 udgav han, sammen med Aage Friis, Fru Heibergs Brevveksling med Krieger og senere, i Fællesskab med Aage Friis og Elise Koppel, Kriegers politiske Dagbøger 1848—80; han tog Initiativet til Danske Selskabs Udgave af »Danske politiske Breve fra 1830erne og 1840erne«.

I »Det danske Folks Historie« skrev Munch (1926—29) i Bind VI—VII Afsnittene om »Det danske Folk og Udlandet 1864—1901«, »Det danske Folks Livsvilkaar 1864—1914« og »Under Verdenskrigen«. I den nye Udgave under Titlen »Schultz Danmarkshistorie« (1942—43) fremkom de samme Afsnit efter fornøden Revision. Afsnittet om den første Verdenskrig fik særlig Værdi ved Munchs Førstehaandsviden fra umiddelbar Deltagelse i Regeringsarbejdet; Fremstillingen var vel afvejet og objektiv. Afsnittet om det danske Folks Livsvilkaar 1864—1914 var den første selvstændige og udførlige Skildring af Danmarks økonomiske og sociale Forhold i hin for Danmarks hele Udvikling skelsættende Gennembrudstid.

Ligesom A. F. Krieger opbevarede Munch af historisk og politisk Interesse omhyggeligt en Mængde Breve, Optegnelser og andet Kildemateriale til sin Samtids Historie. Han nøjedes ikke med summariske Dagbogoptegnelser; han nedskrev Redegørelser for vigtige Begivenheder, Samtaler og Overvejelser, men

sogte stadig at faa Materialet korrigeret og suppleret af medvirkende Politikere fra andre Partier. Naar det politiske Liv ikke lagde for stærkt Beslag paa ham, supplerede og tilrettelagde han alt dette til Brug ved en samlet Fremstilling. I Perioden efter 1920, indtil han i 1929 blev Udenrigsminister, gjorde han et stort Arbejde med den første Verdenskrigs Historie, og da han i Juli 1940 blev fjernet fra Ministeriet, tog han, skønt legemlig svag, med stor Energi fat paa at skrive sine politiske Erindringer. I disse er utvivlsomt hans egen Person traadt for stærkt tilbage; Sky for at træde for stærkt i Forgrunden var et Udtryk for hans Stræben efter ikke at forrykke det historiske Billede. Arbejdet med Erindringsværket blev afbrudt, da han efter min Opfordring allerede i 1942 tog fat paa Skildringen af »Dansk Politik under Verdenskrig og Besættelse 1939—1945«, der blev afsluttet i Sommeren 1947. Efter hans Ønske blev Manuskriptet gennemlæst af fremtrædende Mænd af forskellige politiske Partier, og han tog Hensyn til disses, iøvrigt ikke mange, kritiske og supplerende Bemærkninger. Da Bogen udkom, udtalte politiske Modstandere med Førstehaandskendskab til Begivenhederne uforbeholden Anerkendelse af Fremstillingens Sandfærdighed og Loyalitet. Endvidere er der, mig bekendt, ej heller fremkommet nogen Kritik, der strider herimod. Munch foretrak en kort Gengivelse af det helt uomtvistelige, hvor det kunde forudses, at andre Deltagere i Forhandlingerne siden kunde nuancere en udførligere Fremstilling.

Da Bogen om Besættelsestiden var færdig, vendte Munch tilbage til »Erindringerne« med formindsket Legemskraft, men med usvækket Aand. Faa Dage før sin Død sagde han, at Tilrettelægning af Materiale og foreløbig Nedskrivning var naaet frem i Aaret 1929. Om Perioden, April 1929—Juli 1940, da Munch sad i det Ministerium, der bærer Staunings og hans Navn, er der udover Bogen om »Dansk Politik under Verdenskrig og Besættelse« fra ham kun bevaret spredte Optegnelser, Brevmateriale og lgn., antagelig dog af væsentlig Betydning. Hans efterladte Papirer er for Størstedelen henlagt i Rigsarkivet, indtil videre utilgængeligt, bortset fra en meget stor Brevveksling med mig, der især belyser hans Udvikling i Ungdomstiden, før han kom ind i aktiv Politik.

Munch havde væsentlig Andel i Stiftelsen af Rask-Ørsted-Fondet efter den første Verdenskrig. I 1927 fik han grundlagt »Institutet for Historie og Samfundsøkonomi«, hvis Formand og sammenholdende og drivende Kraft han forblev til sin Død. Han betragtede det som overordentlig vigtigt, at der, særlig til

Behandling af nyere Historie, skabtes gensidigt befrugtende Samarbejde mellem Historikere og Nationaløkonomer. Det var ham en Skuffelse, at dette kun i ringe Grad blev Tilfældet.

At Munch 1931 blev indvalgt i »Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie« var Udtryk for, at man forstod, hvor meget han betød for Fremme af dansk Historieforskning. Mange danske Historikere, ældre og yngre søgte ham i Aarenes Løb for at faa Raad, Vejledning eller positiv Støtte. De vil have bevaret et stærkt Indtryk af den Klogskab og Interesse, hvormed han omfattede dansk historisk Videnskab; med Forstaaelse og Velvilje, kyndigt, sagligt og uden Fordom og Ensidighed drøftede han, hvad der laa hver enkelt paa Sinde. Der er ingen, der har Forudsætninger for at fylde den Plads blandt danske Historikere, der er blevet tom ved denne kloge og gode Mands Bortgang.

Aage Friis.

Det er sjældent, at der i udlandet fremkommer arbejder over emner af dansk historie eller kildeudgaver, som har hentet deres stof i danske arkiver. Naar forskere fra U. S. A. — uden for Norden — paa dette felt staar i første række, hænger det naturligvis sammen med, at et betydeligt antal blandt Staternes borgere er af nordisk herkomst og stadig bevarer interessen for og kontakten med »the old country«. Mest almindeligt kendt herhjemme blandt amerikanske historikere af nordborod er maaske Laurence Marcellus Larson, John O. Evjen, B. J. Hovde og Waldemar Westergaard, men andre navne kunde nævnes med hæder i denne sammenhæng, og ogsaa amerikanske historikere med ikke-nordiske navne — som Lawrence D. Steefel, Franklin D. Scott o. a. — har ydet værdifulde bidrag til nordisk historie. Nordisk historieforskning har al grund til at hilse dette forhold med stor glæde, og det er en af de lykkelige følger af den store krigs ophør, at forbindelserne atter har kunnet knyttes mellem nordiske og udenlandske historikere saa vel paa denne som paa den anden side af Atlanterhavet. Amerikansk historieforskning staar, hvor den er bedst, meget højt, og vi kan lære meget af dens synspunkter, problemstillinger og metode.

Waldemar Westergaard, hvis slægt stammer fra Thy, har gennem en aarrække ført sine elever ved University of California ind i europæisk og ikke mindst nordisk historie og sat dem i gang med arbejder paa dette omraade, for en stor del paa grundlag af de mikrofilms af arkivalier, han har samlet under sine studierejser paa vort fastland. Fra hans egen haand foreligger bl. a. disputat-